

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА И ГЕНЕТИЧНА ПСИХОЛОГИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Соня Карабельова

на дисертационен труд на тема:
„СЕМЕЙНИ РОЛИ И СЕМЕЙНИ ЦЕННОСТИ В АРАБСКАТА КУЛТУРА“

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в
направление 3.2. „Психология“ (Диференциална психология)

Автор на дисертационния труд: Лиляна Славчева Ангелова -
катедра по Обща, експериментална и генетична психология, ФФ,
СУ „Св. Кл. Охридски“

1. Актуалност на тематиката

Изключително бързото развитие на информационните технологии улеснява общуването между милиони хора по света, което рефлектира върху взаимодействията между представителите на различни култури. Това интензивно развитие води и до промяна на нагласите и ценностите както на индивидуално равнище, така и на ниво група и общество.

Представената ми за рецензиране дисертацията е посветена на широко изследвана проблематика в психологията, но нейната актуалност и значимост е свързана с ориентацията към проучване на тези психологически аспекти в арабската култура. В началото на новото хилядолетие се наблюдава засилен интерес към тази проблематика, но данните от изследвания са относително оскъдни, поради факта, че са на арабски език и малко от тях се превеждат на английски, така че да са достъпни до по-широка аудитория. В този смисъл смятам, че актуалността на тази тема е добре обоснована от докторанта.

2. Познаване на проблема

В дисертацията са описани множество теоретични концепции за анализирани конструкции, което показва, че докторантката е запозната в дълбочина със съществуващите схващания по разработваната тема. В подкрепа на това е библиографията на дисертационния труд, която включва 121 литературни източника на английски език, релевантни на изследваната проблематика. Представеният анализ на теоретичния материал по темата показва уменията на Л. Ангелова да проучва, да анализира, да обобщава и да прави изводи по отношение на ключовите за работата понятия.

3. Методика на изследването

Методиката, която е използвана за проучването, съответства на целта и задачите на дисертационния труд. За изследването са използвани шест въпросника:

- Скала за семейните роли,
- Скала за семейните ценности,
- Скала за конструиране на Аза,
- Скала за духовна трансцендентност,

- Въпросник за емоционално разстояние – адаптиран специално за целите на настоящото проучване,
- Скала за измерване на тенденцията към модерност – разработена за конкретното изследване от И. Зиновиева,

Методиката позволява цялостно събиране на данни за изследваните явления.

Допълнително са използвани социално конструирани променливи, които търсят информация за близостта по местоживеене, честота на срещите и честота на общуването. Според мен тези въпроси могат да бъдат обединени в анкетна карта.

Събрани са също така данни за социо-демографските характеристики на изследваните лица.

Методиката е добре описана и представена в приложение. Инструментариумът е старателно подбран и релевантен на целите. Коректно е описана и процедурата на изследването.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Заглавието на дисертационния труд напълно съответства на проучваните проблеми. Формулировката, използвана в заглавието, описва обобщено тематичната рамка на проучването. Докторантката е събрала данни за влиянието на голям брой фактори, които са част от планираната за проучване област.

Работата е структурирана в увод, две части – теоретична и емпирична, заключение, литература и приложение.

Литературният обзор е изчерпателен, логично структуриран и показва добро познаване на проблемите, свързани с темата. По съдържание теоретичната част отговаря на изследователската тематика и представя схващания за същността на анализирани

понятия и докладваните в литературата резултати по отношение на взаимовръзките между тях. Избраната структура на изложението показва подробно и задълбочено познаване на темата. Създадена е теоретична конструкция от ключови понятия, връзката между които е изчерпателно обсъждана.

Обемът на теоретичната част е общо от 100 страници, които са разпределени в две глави, отнасящи се до теоретичните подходи и теоретичната рамка на изследването. В първа глава в исторически контекст са описани изследванията в социалните науки за населението в арабския свят, като се акцентира върху основните понятия и характеристики на арабското общество. Втора глава е посветена на психологическите проучвания за арабското семейство – неговите традиционни характеристики и функции. Докторантката обръща специално внимание на факта, че твърде малко са изследванията, фокусирани върху теоретизирането на Аза в този социокултурен контекст.

Заключението в тази част обосновава необходимостта от провеждане на проучването, което е основа на обсъждания дисертационен труд на Л. Ангелова.

Емпиричната част включва теоретичната рамка, целта, хипотезите, задачите и методите на дисертационния труд. Целта и задачите са ясно формулирани. Издигнати са 16 хипотези за връзките между анализиранияте конструкти. Докторантката подхожда с достатъчно научна сериозност към решаването на поставените задачи и избира адекватен подход.

Емпиричното проучване е проведено върху извадка от 120 души – представители на осем държави (Алжир, Египет, Йордания, Сирия, Тунис и др.). По-голямата част от респондентите са с висше образование, между 20 и 40 годишна възраст, 60% са мъже и 40% - жени.

Прави впечатление широкият обхват на проучването, което създава условия за отчитане на влиянието на голяма част от факторите, обуславящи проучваните явления и характера на връзките между тях. Контингентът и методите са подробно описани.

Получените резултати от емпиричното изследване заедно с направените обсъждания са представени общо върху 90 страници. Изложението на резултатите следва поставените задачи и описва проверката на формулираните хипотези.

Поставените в изследването цели и задачи, както и характерът на предполагаемите зависимости между изследваните конструкти, определят статистическите методи, които са приложени при обработката на данните. Те включват методи от описателната и дедуктивната статистика, използвани за установяване на вариацията на изследваните феномени при различните респонденти и техните взаимовръзки.

За проверка на вътрешната консистентност е използван айтем анализ. За проверка на диференциращите ефекти на демографските характеристики върху изследваните феномени са използвани Т-тест за независими извадки и еднофакторен дисперсионен анализ (ANOVA). За проверка на взаимовръзките между изследваните конструктите е приложен корелационен анализ.

Резултатите са представени и в табличен вид (51 таблици), като онагледяването е с добро качество. Получените данни позволяват по-нататъшни анализи, които могат да доведат до практическо приложение, насоки за което са дадени в работата.

В заключението се представят накратко основните резултати, обсъжда се тяхното приложение в практиката и се разглеждат ограниченията на проучването. Направените изводи са релевантни на задачите и обективно отразяват резултатите от изследването. Те показват компетентността на Л. Ангелова да анализира и

интерпретира резултати от емпирични изследвания и да прави заключения за практиката.

Формулираните приноси на дисертационното изследване са добре подкрепени с аргументи и обективно отразяват постиженията на дисертационния труд. Според мен основният принос на дисертационното изследване се състои в това, че за първи път ни се предлагат резултати от проучване с представители на арабската култура и се отчитат тенденциите във взаимодействията между поколенията, доминантните ценностни ориентации, семейните роли и начина на конструиране на Аза.

Критични бележки и препоръки

Л. Ангелова добросъвестно отчита ограниченията на проведеното проучване, като предвижда възможности за разширяването му, за да могат резултатите да бъдат генерализирани. Критичната ми бележка се отнася до големия брой скали и въпросници, необходими за обхващане на всички параметри на създадения модел. Администрирането на такъв голям брой скали и въпросници може да доведе до намаляване на мотивацията на респондентите за даване на по-точни отговори. Някои от таблиците в емпиричната част, могат да бъдат представени в приложение, за да не „тежат“ в основния текст.

5. Автореферат

Смятам, че авторефератът отразява основните параметри на темата, като са представени както теоретични анализи, така и експериментални резултати. Текстът напълно отговаря на изискванията.

Лиляна Славчева Ангелова представя четири публикации, от които три по темата на дисертацията - две от тях на английски език и една на български.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Лиляна Славчева Ангелова представлява цялостно изследване на актуална научна тематика, като получените резултати могат да намерят приложение в социалната практика. Дисертацията и свързаните с нея публикации отговарят на изискванията и наукометричните критерии на Закона за развитие на академичния състав в Република България за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, задълбоченият теоретичен анализ на изследователските данни и успешно проведеното изследване, убедено давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“ на Лиляна Славчева Ангелова** по професионално направление **3.2. Психология (Диференциална психология)**.

12.03.2018 г.
гр. София

Рецензент:
(проф. д.пс.н. С. Карабельова)